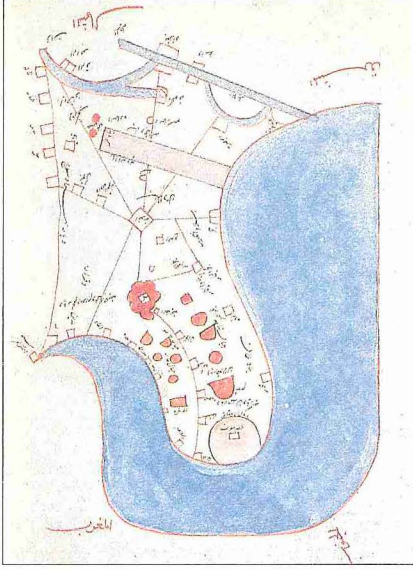

Ahseu't-takāsīm'de Arap yarımadasını gösteren harita
(Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2971, vr. 6*)

nr. 2971), bundan istinsah edilmiş diğer bir nüshası ise Berlin'dedir (Ahlwardt, nr. 6033). İstanbul yazmasında eserin adı *Kitâbü'l-Mesâfât ve'l-vilâyât* şeklinde kaydedilmiştir. Makdisî ile aynı bölgeden yetişen tarihçi Mücîrüddin el-Uleymî (ö. 1522), *el-Ünsü'l-celîl bi-târîhi'l-Kuds ve'l-Halîl* adlı eserinde bu kitabı *el-Bâdî fi tafzîli memleketi'l-İslâm* şeklinde göstermektedir. Eserin tenkitli neşri M. J. de Goeje tarafından yapılmıştır (*Bibliotheca geographorum arabicum*, III, Leiden 1877, 1906). Bu neşirden Dr. Alinaki Münzevî tarafından yapılan Farsça tercüme iki cild halinde Tahran'da (1361/1982) basılmıştır. Gazi Tîlimat'ın hazırladığı bazı bölümler de *Min Ahseu't-takāsīm fi ma'rifeti'l-eḳālîm* adıyla Suriye Kültür Bakanlığı'na yayımlanmıştır (Dımaşk 1980). G. Ranking ile R. Azoo'nun yaptıkları İngilizce kısmî tercümesi *Bibliotheca Indica*'da neşredildi (Kalküta 1897-1910). Eser, Hurşid Ahmed Fârik tarafından Urduca'ya çevrilmiş ve *İslâmî dunyâ daswîn şadi 'iswî mên* adıyla basılmıştır (Delhi 1962). André Miquel'in *La meilleure répartition pour la connaissance des Provinces* adıyla yaptığı Fransızca kısmî tercümesini Institut Français de Damas neşretmiştir (Damas 1963). Eserin yazmalarındaki haritalar ise reproduksiyonlu olarak basılmıştır (nşr. K. Miller, *Mappae Arabice*, I-V, Stuttgart 1926-1931).

BİBLİYOGRAFYA :

I. Krachkovsky, *Târîhu'l-edebi'l-coğrafi el-ʿArabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Kahire 1963-65, I, 208-215; A. Miquel, *La Géographie humaine du monde musulman*, Paris 1967, s. XXXIV, 313-330; W. Ahlwardt, *Bibliothek zu Berlin, verzeichnis der Arabischen Handschriften*, Hildesheim 1887 — Hildesheim 1980-81, V, 362-363; E. Ladewig Petersen, "Al-Muqaddasî: Ahşan at-taḳāsīm fi ma'rafat al-aḳālîm", AO, XXXI (1968), s. 138; Felâh Şakir Esved, "Menhecü'l-baḫşî'l-coğrafi 'inde'l-Maḳdisî", *el-Mevrid*, XVI/1, Bağdad 1987, s. 59-74; S. Maqbul Ahmad, "al-Maḳdisî", DSB, IX, 88-89; a.m.f., "Djuğhrâfiyâ", *EI*² (İng.), II, 582; J. H. Kramers, "Mukaddesî", *IA*, VIII, 562-563; C. E. Bosworth, "Ahşan al-Taḳāsīm", *EIr*, I, 679-680.

MUSTAFA L. BİLGE

AHSENÜ't-TEVÂRİH

(أحسن التواريخ)

Safevîler devri
tarihçi ve âlimlerinden

Hasan-ı Rûmlû'nun (ö. 985/1577)
kaleme aldığı Farsça umumi tarih.

Yazma nüshalarından ve üzerinde yapılan araştırmalardan anlaşıldığına göre eser on iki cilt olarak yazılmış, ancak sadece son iki cildi bugüne ulaşabilmiştir. Bu iki ciltten ilki 807-899 (1405-1494), diğeri ise Safevîler'den I. Şah İsmâil ve I. Şah Tahmasb'ın saltanat dönemleriyle II. Şah İsmâil'in saltanatının ilk yılını içine alan 900-985 (1495-1577) yılları olaylarını anlatmaktadır. Hasan-ı Rûmlû olayları kronolojik düzen içinde naklederken yer yer çağdaş Osmanlı sultanları, Çağatay hakanları ve Özbek hanları hakkında da bilgiler verir. Ayrıca devrin devlet adamları, meşhur âlim ve şairleri ile ilgili biyografik mâlumat da aktarır. I. Şah Tahmasb'ın (1524-1576) seferlerinin birçoğuna katılan müellif, anlattığı olayları genellikle bizzat müşahade ettiği için eserin son cildi çok güvenilir bilgiler ihtiva etmektedir. Bu özellikleriyle *Ahseu't-tavârih*, Safevîler'in ilk dönemi için birinci derecede önemli kaynaklardan biridir.

C. N. Seddon, çeşitli kütüphanelerde yazma nüshaları bulunan eserin son cildini (XII. cilt) İngilizce tercümesiyle birlikte *A Chronicle of the Early Safawis being the Ahşanu't-tawârih of Hasan-i Rûmlû* adıyla iki cilt halinde yayımlamıştır (I. cilt Farsça metin, Baroda 1931; II. cilt İngilizce tercüme, Baroda 1934). Eserin XI. cildinin tenkitli basımı ise Abdülhüseyn Nevâî tarafından yapılmıştır (Tahran 1349 hş./1970). Nevâî,

Seddon tarafından neşredilen ve Farsça metni daha sonra Tahran'da ofset olarak basılan (1347 hş.) XII. cildi de, ayrıca iki yazma nüshasından da faydalanarak tashih edip yeniden yayımlamıştır (Tahran 1357 hş./1978).

BİBLİYOGRAFYA :

Browne, *LHP*, IV, 100; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I/1, s. 306-308; Rypka, *HIL*, s. 441; Ahmed Gülçin-i Meânî, *Târîh-i Tezkirehâ-yi Fârî*, Tahran 1350 hş., II, 439-444; Münzevî, *Fihrist*, VI, 4090-4091; C. N. Seddon, "Hasan-i Rûmlû's Ahşanu't-tawârih", *JRAS* (1927), s. 307-313; R. M. Savory, "Hasan-i Rûmlû", *EI*² (İng.), III, 253; 'A. Navâ'î, "Ahşan al-tawârih", *EIr*, I, 680-681.

ADNAN KARAIŞMAİLOĞLU

AHSİKES

(أخيسك)

Türkistan'da bir şehir harabesi.

Fergana ilinde bugünkü Namangan'ın 17 km. güneybatısında, Kâsân-say suyunun Siriderya ile birleştiği noktada yer alan Ahsîkes'e (veya Ahsîket) dair en eski kayıtlara Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Şehrin milâdî III-VII. yüzyıllar arasında yerli bir sülâlenin idaresinde Fergana'nın başşehri olduğu bilinmektedir. Ahsîkes'te yapılan arkeolojik kazılarda bulunan en eski malzemenin Göktürk seramiği olmasından, 627-649 yılları arasında Göktürk hakan soyundan Kan Bagatur'un Fergana'yı alıp kuzeydeki Kâsân'ı başşehir yaparak Ahsîkes'e hâkim olduğu tahmin edilmektedir.

726 yılında Fergana'ya giden bir Çinli seyyah, İslâm dininin Türkistan'da yayılmaya başladığı o dönemde Ahsîkes'ten bir İslâm şehri olarak söz etmektedir (bk. W. Fuchs, s. 452). Fakat Fergana'nın büyük bölümü, daha üç asır eski kültürüne sadık kalmıştır. X. yüzyılın başlarında Kâşgar'da Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın İslâmiyet'i kabul edince amcasıyla savaşmak zorunda kalması üzerine "Fergana gazileri"nden yardım istediğinde bulunduğu bilinmektedir. X. yüzyılda Fergana'da yer alan iki İslâmî merkezden biri Ahsîkes, diğeri yine bir Türk sülâlesinin yönetiminde bulunan daha doğudaki Özkent'ti. Karahanlılar Fergana üzerinden batıya ilerleyerek kısa sürede Türkistan'ın İslâmiyet'i kabul etmiş olan kısımlarını ele geçirdiler ve bir süre sonra da Özkent'i başşehir ve bir kültür merkezi haline getirdiler. 943 ve 985 tarihlerinde Ahsîkes'e giden İbn Havkal ve Makdisî, şehri muhtemelen Hâkanî